

30. 7. 2001

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Exkurs do právního strukturování vládních kompenzačních kontraktů

Následující pojednání navazuje na výklad z minulého měsíce, který obsahoval návod na právní konstrukci soukromoprávních smluv pokrývajících kompenzační kontrakty v mezinárodním obchodě. Jak již bylo předesláno minule, základní druhové rozdělení kompenzačních obchodů je na vládní (státní) a privátní (nestátní).

Následující pojednání navazuje na výklad z minulého měsíce, který obsahoval návod na právní konstrukci soukromoprávních smluv pokrývajících kompenzační kontrakty v mezinárodním obchodě.

Jak již bylo předesláno minule, základní druhové rozdělení kompenzačních obchodů je na vládní (státní) a privátní (nestátní).

Vládní kompenzační obchody jsou uzavírány na základě iniciativ vlád jednotlivých států. Ty dále můžeme rozlišit na tzv. global arrangements, což jsou přímé obchodní mezivládní dohody, většinou bilaterální a tzv. nucené kompenzace, jejichž základem je existence jednostranných hospodářských opatření státu, která různými způsoby omezují či podmiňují mezinárodní obchod se zahraničím. Většinou se jedná o nucený nákup zboží ze země odběratele nebo naopak investice nebo poskytnutí technologií odběratelské zemi.

Mezi global arrangements řadíme bilateral trade agreements, které mohou mít podobu barteru i countertrade a také bilateral clearing agreements, které mají svou speciální strukturu. Nucené kompenzace mají také podobu barteru i countertrade a taktéž offsetu, jakožto zvláštní formě nucených kompenzací.

Privátní kompenzační obchody jsou uzavírány mezi soukromými subjekty a nebo i státy a státními organizacemi, ale každopádně ne na základě mezivládních dohod nebo pod nátlakem nucených kompenzací. Jsou prováděny buď barterem nebo countertradem.

1. Bilateral trade agreement

Z právního hlediska je nutno říci, že bilateral trade agreement je smlouva sepsaná dle mezinárodního práva veřejného, jedná se o závazek dvou států a z toho vyplývá odlišný právní režim těchto smluv než smluv soukromoprávních, zejména při jejich provádění, interpretaci a při řešení sporů ze smluv vzniklých, zakotvený především ve Vídeňské úmluvě o smluvním právu z roku 1969.

Bilateral trade agreement má obdobnou právní konstrukci jaká je používána u privátní countertrade kontrakty.

Jednodušší a jednorázové kontrakty mohou být pokryty jedinou smlouvou.

U složitějších a dlouhodobějších smluv je používána konstrukce základní smlouvy a smluv akcesorických. Základní smlouvou je zde bilateral trade agreement. Ten obsahuje základní úmysl

stran obchodovat a dále obvykle řeší primární otázky jaké zboží, za jakou cenu a v jaké lhůtě. Konkrétní jednotlivé výměny jsou pak řešeny v tzv. protokolech. Protokoly jsou uzavíraných buď periodicky, obvykle na dobu jednoho roku a to z praktických důvodů, protože kupříkladu není možné přesně odhadnout velikost sklizně apod. nebo např. jednotlivé protokoly upravují samostatné dodávky investičních celků. Právní konstrukce těchto protokolů je obdobná konstrukci dodavatelské a odběratelské smlouvy, jak byla popsána minule.

2. Nucené kompenzační kontrakty

Nucené kompenzační kontrakty jsou smlouvy uzavřené mezi státem na jedné straně a soukromým subjektem na straně druhé. Jsou to smlouvy soukromoprávní, stát v nich vystupuje jako právnická osoba a smlouvy se řídí mezinárodním právem soukromým.

Nucené kompenzační kontrakty mají obvykle konstrukci tzv. linked agreements, dodavatelská smlouva má tedy podobu běžné kupní smlouvy a se odběratelskou je pak propojena příslušnými klauzulemi (viz. minulý výklad).

Smlouvy pokrývající kontrakt by pak měli obsahovat mimo jiné i definici kompenzačního závazku, podmínky jeho splnění (zejména lhůty) i zrušení (včetně sankcí za nesplnění) a seznam zboží pro kompenzaci.

3. Reverse countertrade a switch

Reverse countertrade (opačný, obrácený, převrácený kompenzační obchod) neboli junktime (pojem používány v Evropě) nebo také financial switch nebo positive countertrade, je takový případ, kdy je kompenzační povinnost (ve smyslu negativním) nebo povolení k dovozu (ve smyslu pozitivním - např. u zemí, které svůj dovoz regulují kvótami) převedeno na třetí stranu a stává se z něj International Trading Certificate (zkr. ITC) a ITC tak získává vlastní hodnotu vyjádřitelnou v penězích. Objem zboží, které je možno či nutno importovat, bývá vyjádřen peněžní částkou. Někdy také bývá přímo specifikován druh importovaného zboží, zejména když je kupec ITC kontaktován ještě před podpisem původní dodavatelské smlouvy. ITC může být také omezen časem tzn. že dodávka na základě tohoto povolení musí být uskutečněna do určitého data a nebo dovoz může být uskutečněn jen z některých zemí. Tato omezení mají samozřejmě vliv na hodnotu ITC a obecně platí, že čím více omezení, tím nižší cena. ITC je podobný převoditelným tzv. offsetovým kreditům.

Jistou modifikací reverse countertrade je případ, kdy jedna rakouská banka se zavázala financovat vývoz z Ghany do tehdejší NDR výměnou za dovozní povolení do Ghany.

Na bilateral trade agreement někdy navazuje bilateral clearing agreement, pomocí kterého je vybalancován vzájemný obchod tak, aby se hodnota a objem dovozu a vývozu přibližně rovnala, resp. aby rozdíl dovozu a vývozu dosáhl maximálně předem povoleného schodku. Dobrým příkladem je bývalá clearingová dohoda mezi Českou republikou a Slovenskou republikou.

Existenci schodku vzájemného obchodu řeší switch, a to tím, že umožňuje třetí straně, aby jej vyrovnala. Tak bylo např. v minulosti dodáno americké hnojivo do Pákistánu, protože Rumunsko na základě clearingové dohody s Pákistánem nebylo schopno protistraně nabídnout vhodné zboží k vyrovnání schodku a převedlo tudíž oprávnění importu do Pákistánu na amerického vývozce.

Zvláštním případem nucených kompenzací jsou tzv. offsety, o kterých bude pojednáno příště.

Další články:

- [Postoupení pohledávky na výživné jako novinka právní úpravy účinné od 1. 1. 2026](#)
- [Jak zahájit provoz mezinárodní letecké linky do České republiky \(EU\): právní požadavky pro aerolinky ze třetích zemí](#)
- [Odpovědnost členů statutárního orgánu za nepodání insolvenčního návrhu včas](#)
- [Vybrané otázky poskytování zdravotních služeb na dálku](#)
- [TOP 5 judikátů z korporátního práva za rok 2025](#)
- [Nový daňový režim ESOP v České republice od roku 2026. Posun k ekonomické realitě a mezinárodním standardům?](#)
- [Mimořádné vydržení a vývoj judikatury Nejvyššího soudu](#)
- [Preventivně-sankční funkce náhrady nemajetkové újmy za porušení osobnostních práv pohledem Ústavního soudu](#)
- [Odštěpný závod zahraniční společnosti optikou NIS2: Jak správně určit velikost podniku?](#)
- [10 otázek pro ... Barboru Paclíkovou](#)
- [Souhrn významných událostí ze světa práva](#)